

Posudek na disertační práci Jiřího Michalíka *Robert Fludd a Johannes Kepler: dvě podoby platónské tradice*

Jiří Michalík se ve své práci zabývá tématem, které dosud v českém bádání nebylo vůbec zpracováno a i v zahraničním výzkumu je mu věnována jen malá pozornost. Tímto tématem je spor mezi alchymistou, mágem a matematikem Robertem Fluddem a císařským astronomem Johannesem Keplerem, který proběhl přibližně ve druhém desetiletí 17. století. Oba autoři se dostali do sporu, který se původně týkal pojetí matematické harmonie v přírodě, ale nakonec přerostl v diskusi o podstatu výkladu přírody. Zvláště ve starší literatuře je proto tato diskuse prezentována obvykle jako spor staré, renesanční, „pověřivé“ mentality (Fludd) a pokrokového vědeckého myšlení, které reprezentuje Kepler. Michalík se tomuto schématu snaží vyhnout tím, že oba myslitele řadí do tradice pozdně renesančního platonismu a jejich spor chápe jako vnitřní diskusi v rámci této tradice, kde Fludd reprezentuje spíše mystický či teologický platonismus, zatímco Kepler si z platonismu bere zejména víru v matematický základ jsoucího.

V poměrně dlouhém úvodu Michalík, po vzoru německých disertací, představuje stav dosavadního bádání, zejména interpretace Cassirera, Pauliho, Westmana, Röscheho, Debuse, Fabriové a Bonera.

V první části Michalík přistupuje ke sporu mezi Fluddem a Keplerem systematicky. Vybírá si několik klíčových pojmů a kategorií společné pro oba autory, a pak zkoumá způsob, jakým s nimi pracovali, a upozorňuje na shody či odlišnosti mezi Keplerem a Fluddem. Michalík se ve svém textu soustředí, podle mého soudu naprosto správně, na problematiku teologickou, metafyzickou, astronomickou, harmonickou a antropologickou. V každé podkapitole potom symetricky a srozumitelně představuje stanoviska a hlediska Fluddova a potom Keplerova. V této části působí práce velmi promyšleně, témata jsou metodicky seřazená a reprodukce obsahu pramenů je doprovázena kvalitní odbornou analýzou.

Ve druhé, historicky pojaté, části se Michalík soustředí na jednotlivé texty vzniklé v rámci sporu mezi Fluddem a Keplerem. Představuje tedy obsah děl obou myslitelů, ale věnuje se také pracím, které na spor navazovaly nebo s ním nějak souvisely: jedná se zejména o Mersennův komentář ke Genesis, Gassendiho polemické spisy a Fluddovy reakce. Bohužel většina textu v této druhé části spočívá v pouhém

převyprávění obsahu dobových spisů. Analytické komentáře se vyskytují velmi zřídka.

Teprve v závěru Michalík objasňuje příčiny sporu. Jedním z klíčových znaků celého sporu byl podle něj rozpor v náhledu na povahu jazyka, resp. způsobu, jakým interpretovat přírodu. Dalším rozporem mezi oběma autory byl náhled na funkci ilustrací a obrazů ve výkladu přírody, kde se ukazuje zásadní rozdíl mezi Fluddovým hieroglyfismem a Keplerovým sklonem k užívání matematických diagramů. Stejně tak se oba autoři lišili v názoru na pojetí a funkce harmonie v kosmu a možnost jejích ontologických realizací. To, co postrádám, je lepší vřazení diskuse a jejích příčin do dobového kontextu: Spor Keplera a Fludda je totiž podle mého soudu jedním z epistemických zlomů, kde se ukazují rozdíly a především nesouměřitelnost mezi starší renesanční tradicí a nastupující novověkou vědou. Mohl by tedy při důkladné interpretaci představovat určitý klíč k pochopení geneze moderní vědy.

Práci považuji za cenný příspěvek k českému bádání o renesanční filosofii a astronomii, které od časů Zdeňka Horského spíše skomíralo. Pro potřeby diskuse při obhajobě disertační práce si však nyní dovolím několik kritických poznámek: 1) text disertační práce obsahuje velké množství pravopisných chyb a překlepů, zpravidla několik na každé stránce; samotné formátování textu je odbyté a znepříjemňuje četbu; 2) Michalík pracuje anachronisticky s pojmem vědy, který přenáší na počátek 17. století i se všemi jeho moderními konotacemi, včetně klasifikace oborů, a nerespektuje dobové dělení oborů, které se zabývaly přírodou. Kvůli tomu některé jeho interpretace vyznívají značně anachronisticky (s. 35, pozn. 130; s. 70; s. 100 et passim). Ze stejného důvodu Michalík někdy není schopen porozumět argumentům, které vůči sobě Fludd a Kepler formulují: Je to patrné např. na s. 149, kde Michalík píše o „čisté vědě“ a „aplikované vědě“, což je moderní dělení, které Kepler s Fluddem určitě neznali. Byl bych proto velice rád, kdyby Michalík při obhajobě prokázal, že zná dobovou klasifikaci vědění (zejména toho, jež souvisí s poznáváním přírody). 3) Na s. 158 je nesprávně vysvětlena metodologie „zachránit jevy“, a proto také zůstává nepochopen rozdíl mezi „matematikem“ a „fyzikem“ v astronomii. 4) Michalík píše na s. 71, že „za základní charakteristiky vědeckého poznání“ dnes považujeme rysy jako „kvantifikace (matematizace) skutečnosti a falsifikace teoretické báze za pomoci experimentu“. Toto je celkem arbitrární definice moderní vědy – zajímá mě, jestli z tohoto hlediska kupříkladu ornitologie je věda? A tím směřuji k širěji pojaté výhradě: Michalíkovy do jisté míry

ahistorické představy o vědě vycházejí z určitých stereotypů typických pro německou filosofickou tradici, podle níž vědec se svou „faustovskou ambicí“ představuje nebezpečí a musí být zkrocen za pomoci vědeckých institucí (s. 71). Nebylo by vhodnější pracovat s neutrálnějším pojmem vědy? 5) Zajímalo by mě, jak mohl být Mersenne v roce 1623 „silně ovlivněný kartesiánským psycho-fyzickým dualismem“ (s. 167), když ani Descartes sám v této době o své metafyzice ještě ani neměl ponětí.

Tyto drobné výhrady jsou zamýšlené zejména jako témata k diskusi a nemění nic na mém velmi pozitivním hodnocení disertační práce, kterou považuji za důležitý příspěvek k bádání o raně novověké vědě a filosofii. Disertační práci Jiřího Michalíka jednoznačně doporučuji k obhajobě.

16. srpna 2015

Doc. PhDr. Daniel Špelda, Ph.D.
Katedra filosofie FF ZČU
Filosofický ústav AV ČR